

УДК 581.5 (477.52)

Ю.М. Шевченко¹, О.С. Родінка²

¹Відділення "Михайлівська цілина" Українського степового природного заповідника НАН України
с. Жовтневе, Лебединський р-н, Сумська обл., 42227 Україна

²Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002 Україна

НОВІ ЗНАХІДКИ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ЛЕБЕДИНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відділення "Михайлівська цілина" УСПЗ, рідкісні види рослин, *Stipa capillata*, *Astragalus dasyanthus*, *Gladiolus tenuis*, нові місцезростання в Лебединському районі

НОВІ ЗНАХІДКИ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ЛЕБЕДИНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ. Ю.М. Шевченко, О.С. Родінка. – Охарактеризовано поширення у Лебединському районі Сумської області 3 видів рідкісних рослин: *Stipa capillata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Gladiolus tenuis* Bieb. Повідомляється про нові місця зростання цих видів. Наводяться дані про чисельність та ценотичну приуроченість даних рослин.

НОВЫЕ НАХОДКИ РЕДКИХ ВИДОВ РАСТЕНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ ЛЕБЕДИНСКОГО РАЙОНА СУМСКОЙ ОБЛАСТИ. Ю.М. Шевченко, А.С. Родинка. – Охарактеризовано распространение в Лебединском районе Сумской области 3 видов редких растений: *Stipa capillata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Gladiolus tenuis* Bieb. Сообщается о новых местах произрастания этих видов. Приводятся данные о численности и ценотической приуроченности данных растений.

NEW FINDS OF RARE SPECIES OF PLANTS ON TERRITORY OF LEBEDIN DISTRICT OF SUMY REGION. Yu.M. Shevchenko, A.S. Rodinka. – Distribution of 3 species of rare plants in the Lebedin district of the Sumy region is described: *Stipa capillata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Gladiolus tenuis* Bieb.. It has reported about the new places of growth of these species. The data about a quantity and cenotical peculiarities of these plants is cited.

У межах Лебединського району Сумської області розташовані п'ять об'єктів природно-заповідного фонду площею понад 200 га – Відділення "Михайлівська цілина" Українського степового природного заповідника НАН України та 4 гідрологічних заказники: Верхньосульський (частково), Ворожбянський, Галине болото та Шелехівський. Проте лише у заповіднику охороняються ділянки лучно-степової рослинності, типової для регіону (Карпенко, Родінка, 1992). Тому пошук нових місць зростання рідкісних степових видів та організації моніторингу їх популяцій, а, можливо, і охорони шляхом заповідання, є актуальним.

Нами виявлено нові місця зростання занесених до "Червоної книги" *Stipa capillata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall. та *Gladiolus tenuis* Bieb. у балках поблизу сіл Тирло та Катеринівка.

Ковила волосиста *Stipa capillata* – найпоширеніший вид ковили на Лебединщині. Дослідники відмічають стійкість ковили волосистої до випасу і високу конкурентноздатність у регіоні. Поблизу с. Курган, с. Грушеве, с. Рябушки вид утворює густі травостої, займаючи, як правило, верхні частини схилів балок із проективним покриттям понад 40%. Значної рясності цей вид досягає і на періодично викошуваному степу у заповіднику. Нове місцезростання ковили площею понад 0,2 га знаходиться на схилі балки південної експозиції поблизу с. Тирло, де вид досягає проективного вкриття 80%. Супутніми видами є характерні для степу *Salvia nemorosa* L., *Falcaria vulgaris* Bernh., *Campanula glomerata* L., *Jurinea salicifolia* Grun., *Veronica incana* L., *Medicago romanica* Prod., *Eryngium planum* L., *Euphorbia seguieriana* Neck. та ін.

Астрагал шерстистоквітковий *Astragalus dasyanthus* Pall. – рідкісний вид степових ценозів, проте більш поширений, ніж *A. pubiflorus* DC., що знайдений лише у заповідни-

ку. Популяції обох видів роду в умовах заповідності малочисельні, очевидно, густий травостій заважає насінневу відтворенню видів (Родінка, Карпенко, 1994). В умовах же помірного випасу (поблизу с. Рябушки, с. Грушеве) *A. dasyanthus* може досягати високої рясності і займати значні площі (до 0,5–1 га). Рослина майже не поїдається худобою, а втоптування насіння у ґрунт та розрідження травостою сприяє розмноженню. Знайдені популяції *A. dasyanthus* приурочені переважно до верхніх частин схилів степових балок південної, південно-східної та південно-західної експозиції, що переважно мають крутизну від 20–30 градусів до 45–60. В основному зарості даного астрагалу виявлені в складі угруповань формації *Festuceta valesicae*, рідше *Poeta angustifoliae*, ще рідше – у ценозах *Stipeta capillatae* з низьким проективним покриттям едифікатора.

Не описана у літературі балка, де зростає *A. dasyanthus*, знаходиться поблизу с. Катеринівка. Тут, крім домінуючих на окремих ділянках *Poa angustifolia* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *E. intermedia* (Hostr) Nevski, *Festuca valesiaca* Gaud., *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub., звичайні *Salvia verticillata* L., *S. pratensis* L., *S. nemorosa* L., *S. nutans* L., *Astragalus austriacus* Jacq., *Galium verum* L., *Medicago romana* Prod., *Anthyllis polyphylla* Kit. ex Loud., *Verbascum lychnitis* L., *V. nigrum* L., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench, *Scabiosa ochroleuca* L., *Agrimonia eupatoria* L., *Filipendula vulgaris* Moench., *Trifolium montanum* L., *Stachys recta* L., *Pimpinella saxifraga* L., *Asperula cynanchica* L., *Centaurea pseudomaculata* L., *C. scabiosa* L., *Thalictrum minus* L., *Potentilla impolita* Wahlenb., *P. arenaria* Bork, *Veronica austriaca* L., *V. spicata* L., *Onobrychis tanaitica* Spreng., *Hieracium pilosella* L., *Vicia tenuifolia* Roth, *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka, *Plantago media* L., *P. lanceolata* L., *Eryngium planum* L., *Odontites vulgaris* Moench, *Thymus marschallianus* Willd. Популяція *Astragalus dasyanthus* займає площу понад 0,1 га з чисельністю понад 40 екз.

Косарики тонкі *Gladiolus tenuis* Bieb. – лучний вид, який зростає у Сумській області у складі материкових і заплавних лук. Проте, на відміну від іншого виду роду – *Gladiolus imbricatus* L., характерного для заплав середніх річок, – займає значно менші площі з невисокою чисельністю. Донедавна косарики тонкі вказувались у Лебединському районі лише для "Михайлівської цілини" (Карпенко та ін., 2001), де чисельність популяції становить кілька десятків екземплярів. Нами знайдено новий осередок зростання виду поблизу с. Катеринівки. Косарики зростають тут у складі суходільних лук нормального зволоження, яке забезпечується виходом джерела на схилах степової балки. Саме тому утворилось вкраплення лучної рослинності серед ділянки лучного степу. У складі травостою, який внаслідок випасу тут не досягає високої густоти, домінують злаки *Elytrigia repens* (до 40%) та *Poa pratensis* L. (до 40%). Крім них, у травостої зростають інші тонконогові: *Bromopsis inermis*, *Festuca rubra* L., *F. pratensis* Huds та *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth (до 5%); осока *Carex hirta* L.; представники різнотрав'я *Trifolium alpestre* L., *T. pratense* L., *Filipendula vulgaris*, *Galium verum* L., *G. mollugo* L., *Thalictrum simplex* L., *Betonica officinalis* L. s.l., *Cirsium arvense* (L.) Scop., *Lathyrus pratensis* L., *Carum carvi* L., *Ranunculus polyanthemus* L., *Plantago media* L., *Prunella vulgaris* L., *Potentilla anserina* L., *Medicago lupulina* L., *Lotus ucrainicus* Klok. тощо.

Знайдені осередки видів, занесених до "Червоної книги України", потребують подальшого вивчення з метою уточнення площ популяцій, їх чисельності та оцінки небезпеки антропогенного впливу на них.

Карпенко К. К. До питання охорони залишків степової рослинності на Сумщині / К. К. Карпенко, О. С. Родінка // Проблеми охорони і раціонального використання природних ресурсів Сумщини : зб. наук. праць. – Суми, 1992. – С. 149–152.

Карпенко К. К. Рослини, занесені до Червоної книги України, що виявлені на території Сумської області / К. К. Карпенко, А. П. Вакал, О. С. Родінка, С. М. Панченко // Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Кн. 5. – Суми : Джерело, 2001. – С. 7–43.

Родінка О. С. Про поширення астрагалу шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus* Pall.) на Сумщині та проблеми його охорони / О. С. Родінка, К. К. Карпенко // Лікарські та рідкісні рослини Сумської області (Ресурси, використання, охорона). – Суми, 1994. – С. 54–58.

Рекомендує до друку
В.В. Шаповал